

Andrzej PAPUZIŃSKI
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz
Wydział Humanistyczny
papuzin@ukw.edu.pl

ETYKA BIZNESU W RAPORCIE BRUNDTLAND

Streszczenie. W artykule postawiono tezę na temat możliwości wykorzystania filozofii zrównoważonego rozwoju w etyce biznesu. W części pierwszej scharakteryzowano etykę biznesu i filozofię zrównoważonego rozwoju jako subdyscypliny filozofii praktycznej. Filozofię zrównoważonego rozwoju zrekonstruowano na podstawie Raportu Brundtland. W części drugiej opisano interpretację problemu odpowiedzialności w filozofii zrównoważonego rozwoju i ukazano przydatność tej interpretacji w etyce biznesu.

Słowa kluczowe: etyka biznesu, filozofia zrównoważonego rozwoju

BUSINESS ETHICS OF BRUNDTLAND REPORT

Abstract. The aim of this article is to substantiate the thesis concerning possibilities of using the sustainable development philosophy in business ethics. In the first part, business ethics and the sustainable development were characterized as subdisciplines of practical philosophy. The philosophy of the sustainable development was reconstructed on the basis of Brundtland Report. The business ethics was discussed in the aspects of structure, the level of discourse and cultural functions. In the second part, the interpretation of the problem of responsibility in the sustainable development was elaborated and the usefulness of this interpretation in business ethics was presented.

Keywords: business ethics, philosophy of sustainable development

Wstęp

W najnowszej literaturze przedmiotu można znaleźć wiele wzmianek na temat silnych relacji między zrównoważonym rozwojem i społeczną odpowiedzialnością biznesu. Wiedzą o tym teoretycy i praktycy¹. Świadomość zależności między społeczną odpowiedzialnością biznesu a zrównoważonym rozwojem narastała stopniowo, pod wpływem presji wywieranej na gospodarkę przez politykę i opinię publiczną w związku z takimi sprawami, jak np. ochrona środowiska, zdrowa żywność czy miejsca pracy. W nauce kluczową rolę w tym procesie odegrały opracowania przygotowane na płaszczyźnie filozoficznej.

Etyka biznesu i filozofia zrównoważonego rozwoju są subdyscyplinami filozofii praktycznej, czyli części filozofii ukierunkowanej na ontologiczne, aksjologiczne, etyczne i normatywne aspekty życia społecznego. Dla filozofii praktycznej początek lat 90. XX w. był burzliwym okresem. Z jednej strony w polu uwagi znalazły się wielkie problemy cywilizacyjne, z kryzysem środowiskowym na czele. Z drugiej dały o sobie znać następstwa zakończenia zimnej wojny, a wśród nich globalizacja gospodarki jako koło zamachowe procesu cywilizacyjnego i kulturowego, który – jak pisze Lech W. Zacher – „tworzy nowy kontekst dla życia i działań ludzi, także dla nauki”². W wyniku tych przemian wiele spośród starych problemów społecznych straciło na znaczeniu, natomiast pojawiły się nowe. Każdy problem społeczny ze względu na specyfikę samego problemu społecznego stanowi dla filozofii wyzwanie. Rdzeniem problemów społecznych są bowiem wartości. Problemy społeczne pojawiają się i żyją w świadomości zbiorowej jako poczucie zagrożenia dla wartości społecznych istotnych z punktu widzenia dobrostanu całego społeczeństwa.

1. Filozofia zrównoważonego rozwoju a etyka biznesu

Filozofia zrównoważonego rozwoju, co prawda jeszcze traktowana jako część ekofilozofii i etyki środowiskowej, oraz etyka biznesu uzyskały w Polsce status subdyscypliny filozofii w tym samym czasie, na VI Polskim Zjeździe Filozoficznym w 1995 r.³. Etyka biznesu i filozofia zrównoważonego rozwoju są odpowiedzią polskiego środowiska filozoficznego na

¹ Hart S.: A Natural-Resource-Based View of the Firm. „Academy of Management Review”, No. 4, 1995, p. 991-1000; Jonker J., Rudnicka A., Reichel J.: Nowe horyzonty. Przewodnik po społecznej odpowiedzialności i zrównoważonym rozwoju. Centrum Strategii i Rozwoju Impact, Łódź 2011, s. 21; Odpowiedzialne Podkarpacie, http://www.pakd.itl.pl/op/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=1&Itemid=4, 12.02.2017; Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu, http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf, 10.04.2017, s. 21.

² Zacher L.W.: Spór o globalizację. Eseje o przyszłości świata. Komitet Prognoz „Polska 2000 plus” przy Prezydium PAN, Warszawa 2003, s. 94.

³ Gasparski W.: Krótka historia etyki biznesu tu i teraz. „Etyka Biznesu i Zrównoważony Rozwój”, nr 1, 2016, s. 23.

nowe wyzwania ze strony części zagrożonych wartości. Opis, analiza, zrozumienie, ujęcie istoty i propozycje rozwiązania tych nowych problemów społecznych stały się ich zadaniem. Przez pierwszych kilkanaście lat nie dostrzegano zachodzących między nimi związków. Etyka biznesu poszła swoją drogą. Podobnie ekofilozofia i etyka środowiskowa, skrywające w sobie załączki filozofii zrównoważonego rozwoju⁴. Za stopniową emancypacją filozofii zrównoważonego rozwoju stoją procesy zachodzące w polityce ochrony środowiska. O wyodrębnieniu tej subdyscypliny przesądziło postawienie na jednej płaszczyźnie zagadnienia kryzysu środowiskowego, nierównomiernego wzrostu gospodarczego, oddalania się od siebie biegunów bogactwa i nędzy, które doprowadziło do społecznego podziału globu na bogatą Północ i biedne Południe. Ważną rolę w tym procesie odegrała publikacja Raportu Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju pt. „Nasza wspólna przyszłość”. Od nazwiska przewodniczącej tej komisji jest on powszechnie znany jako Raport Brundtland.

Raport Brundtland powstał na zamówienie Organizacji Narodów Zjednoczonych. Jest propozycją globalnej strategii nieprzerwanego rozwoju, która dąży do poszerzenia współpracy międzynarodowej na rzecz ochrony środowiska na inne sfery, z uwzględnieniem zależności, które łączą środowisko, zasoby, ludzi i rozwój⁵. Na stronach Raportu Brundtland, między wierszami opisującymi problemy społeczne o wymiarze światowym i propozycje ich rozwiązania, można znaleźć pierwotną, wyjściową wersję filozofii zrównoważonego rozwoju, natomiast w łonie tej filozofii – szereg zagadnień istotnych dla etyki biznesu, z których część ma formę jasno sprecyzowanych postulatów, zwłaszcza pod adresem korporacji międzynarodowych i dużych przedsiębiorstw⁶. Przypomnienie tego dokumentu posłuży do uzasadnienia tezy wskazującej na to, że społeczna odpowiedzialność biznesu jest jednym z najważniejszych składników strategii zrównoważonego rozwoju.

Filozofię zrównoważonego rozwoju spośród innych subdyscyplin filozofii praktycznej wyróżnia niespotykana gdzie indziej rozpiętość i różnorodność problematyki. Środowisko, społeczeństwo, gospodarka i coraz częściej wymieniany ład polityczno-instytucjonalny składają się na bogaty wachlarz spraw do rozpatrzenia, a wśród nich – społeczna odpowiedzialność biznesu. Problemy, które się wyłaniają na styku gospodarki i społeczeństwa, gospodarki i środowiska, gospodarki i ładu polityczno-instytucjonalnego lub gospodarki i dowolnej konfiguracji pozostałych elementów, mają z nią wiele wspólnego. Ze względu na walory, dotyczące operacjonalizacji omawianego pojęcia, na stronach tego artykułu filozofia zrównoważonego rozwoju jest definiowana zgodnie z propozycją Zbigniewa Hulla. Hull położył w niej szczególny nacisk na założenia filozoficzne, które można zrekonstruować na podstawie tych wiodących idei i naczelnych wartości polityk, strategii i programów

⁴ Tyburski W.: Zasady kształtowania postaw sprzyjających wdrażaniu zrównoważonego rozwoju. Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2011, s. 24-25.

⁵ Nasza wspólna przyszłość. Raport Światowej Komisji do spraw Środowiska i Rozwoju. PWE, Warszawa 1991, s. 9.

⁶ Ibidem, s. 291-306.

zrównoważonego rozwoju, które nadają mu sens i wyznaczają jego cele⁷. Tak rozumiana filozofia zrównoważonego rozwoju zapewnia wgląd w najgłębszą warstwę motywów i racji, które towarzyszyły przechodzeniu od mglistej idei zrównoważonego rozwoju do teorii zrównoważonego rozwoju Raportu Brundtland. Generalnie są one związane z celami polityki o różnym zasięgu i w rozmaitych sferach. Dotyczą polityki międzynarodowej, regionalnej, państwowej i o charakterze lokalnym. Obejmują sprawy środowiska, przyrody i gospodarki, a zawłaszcza mnóstwa problemów z pogranicza tych sfer. Dlatego filozofia zrównoważonego rozwoju jest częścią filozofii polityki. Na pierwszy plan wysuwają się w niej zagadnienie instytucjonalnych warunków realizacji jej celów.

Etykę biznesu można by przedstawić najprościej jako opis tego, co ludzie uważają za dobre i złe w działalności gospodarczej. Byłaby to opisowa etyka biznesu. Nawiązując do rozważań Jennifer Jackson, za etykę biznesu można by też uznać taką subdyscyplinę etyki, która zajmuje się moralnymi aspektami procesów produkcji, dystrybucji oraz – częściowo – konsumpcji dóbr z punktu widzenia „życia, jakie powinniśmy wieść ze względu na innych i ze względu na samych siebie”⁸. Przedmiotem tak rozumianej etyki biznesu – jak pisze Robert C. Salomon – jest „pytanie o miejsce zysku w kontekście produktywności i odpowiedzialności społecznej, a także o to, jak przedsiębiorstwa jako złożone społeczności mogą najlepiej służyć swoim pracownikom i społeczeństwu”⁹. Bierze ona na siebie zadanie konstruktywnego badania podstawowych zasad i sposobów działania na niwie działalności ekonomicznej. Byłaby to normatywna etyka biznesu. Ale można ją rozumieć jeszcze w inny sposób. Mianowicie – na co kładzie nacisk George D. Chrystides i John H. Kaler – jako krytyczną analizę reguł i zasad świata gospodarki, mającą na celu wydobycie na jaw, dlaczego są one dobre lub złe¹⁰. Byłaby to, w kantowskim sensie tego określenia, krytyczna etyka biznesu, najsilniej przesycona tradycyjną problematyką filozoficzną. W publikacjach z zakresu etyki biznesu nie występują jednak tak dystynktywne podziały, a ich autorzy łączą te trzy ujęcia etyki życia gospodarczego w różnych proporcjach, w zależności od analizowanego wątku. Współczesna etyka biznesu jest rozwijana na kilku płaszczyznach. Dlatego przy charakterystyce etyki biznesu najczęściej wymienia się poziomy analizy, na których jest uprawiana, jak poziom mikro, mezo i makro. Poziom mikro jest interesujący z punktu widzenia funkcjonowania istniejącej organizacji i indywidualnych działań w jej obrębie. Ważne są tu takie od dawna w etyce podejmowane sprawy, jak np. natura intencji, zobowiązań, praw jednostkowych, rzetelnej zapłaty, czyli kwestie, z którymi można się spotkać w codziennych działaniach gospodarczych, podczas prowadzenia rozmów

⁷ Hull Z.: Filozofia zrównoważonego rozwoju, [w:] Pawłowski A. (red.): Filozoficzne i społeczne uwarunkowania zrównoważonego rozwoju. Monografie, nr 16. Komitet Inżynierii Środowiska PAN, Lublin 2003, s. 17.

⁸ Jackson J.: Biznes i moralność. PWN, Warszawa 1999, s. 21.

⁹ Solomon R.C.: Etyka biznesu, [w:] Singer P. (red.): Przewodnik po etyce. KiW, Warszawa 1998, 2000, s. 403.

¹⁰ Chrystides G.D., Kaler J.H.: Wprowadzenie do etyki biznesu. PWN, Warszawa 1999, s. 20.

z pracownikami w firmie, obchodzenia się z klientami lub wyboru kontrahentów¹¹. Poziom mezo charakteryzuje się rozpatrywaniem spraw istotnych z perspektywy funkcjonowania przedsiębiorstwa na rynku oraz w jego otoczeniu społecznym. W kontekście filozofii zrównoważonego rozwoju najważniejsze znaczenie ma jednak makroetyka biznesu. Pomimo że nie można lekceważyć związków, jakie występują między tą filozofią a pozostałymi poziomami etyki biznesu, na tej płaszczyźnie porusza się tematy będące wspólnym obiektem zainteresowania obu subdyscyplin filozofii. Jak można sądzić, dla Wojciecha Gasparskiego makroetyka biznesu jest refleksją z pogranicza filozofii polityki (sprawiedliwość dystrybucyjna) i etyki (przyzwoitość)¹². Salomon wskazuje, że podstawowe pytania makroetyki są integralną częścią pytań o sprawiedliwość społeczną oraz o pochodzenie i naturę społeczeństwa i jego instytucji – a zwłaszcza systemu wolnego rynku, własności prywatnej, relacji między sferą polityczną i gospodarczą, rynkowymi zasadami dystrybucji dóbr i ubóstwem – z czego wyprowadza wniosek na temat jej przynależności do filozofii politycznej¹³. Na tym poziomie etyka biznesu, podobnie jak to robi filozofia zrównoważonego rozwoju, skupia się na zmianach instytucjonalnych¹⁴.

W Raporcie Brundtland niektóre wątki etyki biznesu zostały wplecione w filozoficzną ośnowę zrównoważonego rozwoju. Daje to podstawy do ustalenia relacji zachodzących między tymi subdyscyplinami filozofii. Pierwszy wniosek wskazuje na to, że etyka biznesu i filozofia są kompatybilne: bez zakłóceń mogą ze sobą współgrać, wzajemnie się uzupełniając w dążeniu do realizacji tych samych celów, którym została podporządkowana strategia zrównoważonego rozwoju. Wynika to z funkcji, jakie pełnią. Ponieważ są to takie same funkcje, opis wymienionych przez Barbarę Pogonowską funkcji etyki biznesu można z powodzeniem odnieść do filozofii zrównoważonego rozwoju. Tak więc obie subdyscypliny filozoficzne pełnią funkcję rozumiejącą i praktyczną¹⁵. Realizacja funkcji rozumiejącej polega na odsłonięciu założeń wszelkich typów ludzkiej działalności, a co za tym idzie, na osłabieniu poziomu jednostkowego zniewolenia w świecie oczywistości. Różnica między filozofią zrównoważonego rozwoju a etyką biznesu polega w tym względzie wyłącznie na rozległości zainteresowań badawczych. Podczas gdy pierwsza z nich dąży do rekonstrukcji całego systemu takich przesłanek, to druga kieruje się ku założeniom istniejącego porządku gospodarczego. Realizacja funkcji praktycznej polega na dostarczaniu wskazówek i podpowiedzi dotyczących efektywnego działania w sytuacji społecznych, gospodarczych, środowiskowych i politycznych zależności sieciowych, których komplikacja przekracza

¹¹ Dziadkiewicz A.: Znaczenie etyki biznesu w kształtowaniu współczesnych norm i wartości. „Przedsiębiorczość – Edukacja”, nr 8, 2012, s. 155.

¹² Gasparski W.: Europejskie standardy etyki biznesu. „Studia Europejskie”, nr 1, 1999, s. 143; Tyburski W.: Dyscypliny humanistyczne a ekologia. Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2013, s. 31.

¹³ Salomon R.C.: op.cit., s. 406.

¹⁴ Sójka J.: Komu powinniśmy zaufać? Etyka biznesu na rozdrożu, [w:] Gasparski W., Dietl J. (red.): Etyka biznesu w działaniu. Doświadczenia i perspektywy. PWN, Warszawa 2001, s. 52-53.

¹⁵ Pogonowska B.: Kulturowa funkcja etyki biznesu, [w:] Sójka J. (red.): Etyka biznesu „po Enronie”. Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Warszawa 2005, s. 134-138.

kompetencje jednostki, nabyte przez nią w procesie socjalizacji. W tym wypadku różnica między obiema subdyscyplinami filozofii sprowadza się do punktu wyjścia. Omnipotencja relacji gospodarczych nie pozostawia wątpliwości co do ich wpływu na sferę społeczną i środowiskową.

Jak zostało powiedziane, wypełnianie tych samych funkcji kulturowych przez etykę biznesu i filozofię zrównoważonego rozwoju zapewnia zbieżność celów etyki biznesu z celami strategii zrównoważonego rozwoju. Armin Grunwald kładzie nacisk na trzy spośród nich, autoteliczne, po jednym dla każdego z podstawowych łańców zrównoważonego rozwoju: zachowanie perspektyw rozwoju i działania (ład społeczny), zapewnienie bezpieczeństwa bytowego ludzi (ład ekologiczny), utrzymanie społecznego potencjału produkcyjnego (ład ekonomiczny)¹⁶. Mając na względzie związek filozofii zrównoważonego rozwoju z etyką biznesu, należy przyjąć, że jedna z ról etyki biznesu polega na formułowaniu norm działalności gospodarczej w zgodzie z celami zrównoważonego rozwoju i przekładaniu na język działalności gospodarczej podstawowych reguł celowych i instrumentalnych zrównoważonego rozwoju.

2. Wartości etyki biznesu w Raporcie Brundtland: odpowiedzialność

Wśród głównych wartości etyki biznesu i filozofii zrównoważonego rozwoju mieści się odpowiedzialność. Społeczna odpowiedzialność biznesu jest zasadniczym zagadnieniem etyki działalności gospodarczej. Teoria zrównoważonego rozwoju w niemniejszym stopniu jest rozprawą o odpowiedzialności. Została w nim rozpisana na wiele rozdziałów przedmiotowych (np. stosunki międzynarodowe, ochrona środowiska, gospodarka, relacje społeczne) idea stanowiąca „swoiste »non plus ultra« etyki odpowiedzialności globalnej”, jak napisała o niej Helena Ciążela¹⁷. Zdaniem tej autorki Raport Brundtland formułuje postulaty, które pozwalają ukonkretnić i rozdzielić odpowiedzialność między podmioty polityczne działające na forum ONZ. Mimo to niełatwo jednoznacznie odpowiedzieć, co w tym dokumencie rozumie się przez odpowiedzialność. Trudność bierze się stąd, że autorzy dokumentu wielokrotnie łączą ze sobą to, co z punktu widzenia filozofii powinno być traktowane oddzielnie. Na stronach Raportu nie poprowadzono wyraźnej linii granicznej, która oddzielałaby sferę prywatną od publicznej sfery życia społecznego. W konsekwencji nie zawsze daje się w nim rozróżnić dwa dyskursy, które w XVIII wieku ostatecznie rozdzieliły perspektywy widzenia odpowiedzialności właściwe etyce i filozofii polityki. Taki stan rzeczy

¹⁶ Grunwald A.: *Forschung für nachhaltige Entwicklung. Herausforderungen an wissenschaftliche Politikberatung*, [in:] Banse G., Kiepas A. (Hrsg.): *Nachhaltige Entwicklung: Von wissenschaftlichen Forschung zur politischen Umsetzung*. Edition sigma, Berlin 2005, S. 46.

¹⁷ Ciążela H.: *Problemy i dylematy etyki odpowiedzialności globalnej*. Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej, Warszawa 2006, s. 176.

wynika z ciągłego przeplatania się w Raporcie dwóch linii argumentacji. Jednej, która została skierowana do jednostek, oraz drugiej, adresowanej do rządów, instancji ONZ i zarządów korporacji międzynarodowych. Odpowiedzialność jednostek jest tradycyjnie ujmowana jako odpowiedzialność przed własnym sumieniem za każdą formę opisanego w dokumencie ludzkiego cierpienia, którego można by było uniknąć. Odpowiedzialność wymienionych podmiotów zbiorowych jest z kolei pokazana z punktu widzenia odpowiedzialności za niesprawiedliwość w relacjach politycznych, czyli dotyczy takich zależności międzyludzkich, które są regulowane przez praktyki specyficzne dla polityki¹⁸. W tym drugim przypadku można się tylko domyślać, przed kim są odpowiedzialni politycy i menedżerowie, ponieważ w Raporcie nie pisze się o tym wprost. Mianowicie są odpowiedzialni przed interesariuszami ich działalności: obecnymi oraz przyszłymi pokoleniami. Powyższa konkluzja jest uzasadniona przez wyjątkowe miejsce obecnych i przyszłych pokoleń w systemie twierdzeń filozofii zrównoważonego rozwoju, a zwłaszcza na gruncie wpisanej w nią teorii sprawiedliwości. Dla etyki biznesu wynikają z niej dwa wnioski. Pierwszy dotyczy makro-, drugi mezoetyki biznesu.

Podstawowym zadaniem przedstawionej w Raporcie teorii sprawiedliwości jest minimalizacja ludzkich cierpień za sprawą rozwiązań politycznych, od których zależy kształt procesu rozwoju społeczno-gospodarczego. Osią, wokół której obracają się wszelkie propozycje realizacji tego zadania, są obecne i przyszłe generacje. Odpowiedzialność przed obecnymi i przyszłymi pokoleniami nadaje odpowiedzialności wymiar społeczny. Odpowiedzialność społeczna dotyczy problemów, które wykraczają poza osobiste cele jednostki. Wyznacza miejsce, w którym spotykają się oba typy odpowiedzialności, tzn. moralna odpowiedzialność jednostki oraz moralno-polityczna odpowiedzialność podmiotów zbiorowych. Tym samym moralna odpowiedzialność jednostki przed własnym sumieniem okazuje się tym momentem w doświadczaniu przez nią własnej wolności kształtowania swego życia, w którym uświadamia sobie powinność respektowania takiej samej wolności wszystkich innych ludzi, zarówno obecnych, jak i przyszłych generacji, w ich dążeniu do realizacji słusznych aspiracji. Natomiast moralno-polityczna odpowiedzialność podmiotów zbiorowych okazuje się odpowiedzialnością przed ludźmi, których indywidualne dobro jest osadzone – ze względu na naturalne uwarunkowania świata społecznego – na fundamencie wspólnego dobra ludzkości, co prowadzi do takiego samego wyniku, jak poprzednio, czyli do wniosku o odpowiedzialności społecznej przed współczesnymi oraz przyszłymi generacjami. Do uzasadnienia tej konkluzji prowadzą przedstawione w Raporcie Brundtland dane na temat globalnych zagrożeń, skutków wyczerpywania bogactw naturalnych, deforestacji, strumieni emisji szkodliwych substancji oraz wykładniczego wzrostu wielkości ludzkiej populacji. Takie zdecydowane podkreślanie globalnego charakteru zmian zachodzących na świecie ma bowiem unieważnić starą perspektywę etyczną, w której efekty działalności człowieka były

¹⁸ Hahn H.: *Globale Gerechtigkeit. Eine philosophische Einführung*. Campus Verlag GmbH, Frankfurt am Mein 2009, S. 14.

traktowane w sposób wąski i ograniczony. Raport daje wyraźnie do zrozumienia, że odpowiedzialność polityka i biznesmena daleko wykracza poza – odpowiednio – polityczne i ekonomiczne systemy ich profesjonalnej aktywności, że razem z tymi systemami są niewrażliwymi elementami globalnej sieci zależności społecznych, od których zależy jakość życia dzisiejszych i następnych generacji: „Stabilność rozwoju wymaga takiego ujmowania potrzeb ludzkich i dobrobytu, które by włączało do nich tego rodzaju zmienne pozaekonomiczne, jak oświata i zdrowie przynoszące satysfakcję same z siebie, czyste powietrze i woda, a także ochrona piękna przyrody. Trzeba również zmierzać do polepszenia losu grup upośledzonych [...]”¹⁹. Filozofia Raportu Brundtland dostarcza makroetyce biznesu argumentów potrzebnych do usankcjonowania podstawowej tezy o społecznej odpowiedzialności biznesu, pokazując na różne sposoby, że ich odpowiedzialność nie kończy się na odpowiedzialności przed wąską grupą akcjonariuszy, jako grupy wprost i bezpośrednio zainteresowanej wynikami finansowymi działalności firmy.

Zalety makroetycznego podejścia do dylematów moralnych polegają na wykazaniu, że wymóg pełnej ekonomizacji życia gospodarczego niesie z sobą niebezpieczeństwo dla tej sfery życia społecznego, oraz na pokazaniu, że gospodarka nie jest w pełni autonomiczna i niezależna aksjologicznie – a co za tym idzie – na przedstawieniu silnych argumentów w kwestii konieczności otwarcia działalności gospodarczej na pozaekonomiczne kryteria oceny. Jego słabością jest natomiast trudność z określeniem zakresu stosowalności kryteriów moralnych. Andrzej Kiepas podnosi sprawę szkodliwości używania kryteriów pozaekonomicznych w gospodarce w wypadku etycznego niedoszacowania specyfiki tej sfery społecznej aktywności²⁰. Postawienie powyższego problemu zwraca uwagę na znaczenie analiz prowadzonych na poziomie mezoetyki biznesu. Odpowiedzialne moralnie funkcjonowanie przedsiębiorstwa na rynku i w jego otoczeniu społecznym wymaga praktycznego rozwiązania problemu podwójnej moralności funkcjonariuszy organizacji, który prowadzi zarówno do alienacji jednostek, jak i instytucji. Ma on swoje źródło we współczesnym rozszczępieniu standardów niewidzialnej ręki rynku, tj. w stosowaniu podwójnych standardów, odrębnych dla jednostek i organizacji. W teorii Adama Smitha nie ma takiego podziału. Racjonalność instrumentalna egoistycznej jednostki pozostaje na służbie wspólnych wartości i celów społecznych, zaś egoistyczne dążenie do maksymalizacji zysku przekłada się w krótkim czasie na samodzielne decyzje przesądzające sprawę wydajności i skuteczności działania²¹. Omawiany problem pojawił się wraz z przedsiębiorstwem. Smith nie przewidział takiego rezultatu organizacji i instytucjonalizacji działania egoistycznej jednostki. Przedsiębiorstwo, jako forma funkcjonalnego i zhierarchizowanego porządku organizacji kompetencji i zadań, zostało postawione na straży wydajności i skuteczności działania w długim okresie – i tak było głównie postrzegane w teorii ekonomii. Długo bagatelizowano ważne dla

¹⁹ Nasza..., op.cit., s. 80.

²⁰ Kiepas A.: Człowiek wobec dylematów filozofii techniki. Wydawnictwo Gnome, Katowice 2000, s. 110.

²¹ Smith A.: Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów, t. 2. PWN, Warszawa 1954, s. 70, 355.

mezoetyki biznesu skutki utworzenia przedsiębiorstw i przechodzą do porządku dziennego nad źródłami podwójnej moralności funkcjonariuszy organizacji gospodarczych, jak: rozdział podmiotów decyzyjnych i wykonawczych, wprowadzenie podziału „pomiędzy dokonaniem tych samych czynności przypisywanych jednostce a samą tą czynnością, która z kolei przypisywana jest organizacji”²² – a w konsekwencji – depersonalizacja odpowiedzialności przez przeniesienie odpowiedzialności na organizację. Wracając w tym kontekście do filozoficznych podstaw strategii zrównoważonego rozwoju przedstawionej w Raporcie Brundtland, należy zwrócić uwagę na zagadnienie stabilności wzrostu gospodarczego i rozwoju społecznego, czyli na powiązanie strumienia bogactwa pochodzącego z produkcji z potrzebami ludzi²³. Stabilność wzrostu gospodarczego jest nieodłączna od długookresowych strategii eksploatacji zasobów, kierunków inwestowania i kierunków postępu technicznego, wymaga, by był mniej materiało- i energochłonny²⁴. Innymi słowy, Raport Brundtland toruje drogę przekonaniu o potrzebie usunięcia sprzeczności między krótko- i długookresowymi celami biznesu. Pokazuje, że powrót do pierwotnej, zakładanej przez Smitha, koherencji w tym względzie uruchamia społeczny mechanizm uzgadniania etycznych standardów biznesowej aktywności jednostek i organizacji.

Zakończenie

Etyka biznesu na poziomie makro zanurza się najgłębiej w klasyczną tematykę filozofii. Omówione zagadnienie odpowiedzialności otwiera szeroką przestrzeń dyskusji, do której filozofia zrównoważonego rozwoju wprowadza własne interpretacje także takich wartości, jak: sprawiedliwość, wolność, równość, dobro wspólne i globalna solidarność. Dialog prowadzony przez etykę biznesu i filozofię zrównoważonego rozwoju rozpościera przed nimi rozległe możliwości wypełnienia obu uprzednio wymienionych funkcji. Na odsłonięcie założeń, na których opiera się współczesna działalność gospodarcza (funkcja rozumiejąca), oraz na określenie – w duchu krytycznej etyki biznesu – aksjologicznych podstaw społecznej odpowiedzialności biznesu, niezbędnych do uznania za dobre lub złe rodzajów praktyk stosowanych w gospodarce (funkcja praktyczna). Ale nie tylko na to. Także na przekład ustaleń z poziomu makroetyki biznesu na niższe, ale za to szeroko otwarte na praktykę.

²² Kiepas A.: op.cit., s. 143.

²³ Nasza..., op.cit., s. 37.

²⁴ Ibidem, s. 34-37, 78-79.

Bibliografia

1. Chryssides G.D., Kaler J.H.: Wprowadzenie do etyki biznesu. PWN, Warszawa 1999.
2. Ciążęła H.: Problemy i dylematy etyki odpowiedzialności globalnej. APS, Warszawa 2006.
3. Dziadkiewicz A.: Znaczenie etyki biznesu w kształtowaniu współczesnych norm i wartości. „Przedsiębiorczość – Edukacja”, nr 8, 2012.
4. Gasparski W.: Europejskie standardy etyki biznesu. „Studia Europejskie”, nr 1, 1999.
5. Gasparski W.: Krótka historia etyki biznesu tu i teraz. „Etyka Biznesu i Zrównoważony Rozwój”, nr 1, 2016.
6. Grunwald A.: Forschung für nachhaltige Entwicklung, [in:] Banse G., Kiepas A. (Hrsg.): Nachhaltige Entwicklung: Von wissenschaftlichen Forschung zur politischen Umsetzung. Edition sigma, Berlin 2005.
7. Hahn H.: Globale Gerechtigkeit. Campus Verlag GmbH, Frankfurt am Mein 2009.
8. Hart S.: A Natural-Resource-Based View of the Firm. „Academy of Management Review”, No. 4, 1995.
9. Hull Z.: Filozofia zrównoważonego rozwoju, [w:] Pawłowski A. (red.): Filozoficzne i społeczne uwarunkowania zrównoważonego rozwoju. KIS PAN, Lublin 2003.
10. Jackson J.: Biznes i moralność. PWN, Warszawa 1999.
11. Jonker J., Rudnicka A., Reichel J.: Nowe horyzonty. Przewodnik po społecznej odpowiedzialności i zrównoważonym rozwoju. CSiR Impact, Łódź 2011.
12. Kiepas A.: Człowiek wobec dylematów filozofii techniki. Gnome, Katowice 2000.
13. Nasza wspólna przyszłość. Raport Światowej Komisji do spraw Środowiska i Rozwoju. PWE, Warszawa 1991.
14. Pogonowska B.: Kulturowa funkcja etyki biznesu, [w:] Sójka J. (red.): Etyka biznesu „po Enronie”. Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Warszawa 2005.
15. Smith A.: Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów. PWN, Warszawa 1954.
16. Solomon R.C.: Etyka biznesu, [w:] Singer P. (red.): Przewodnik po etyce. KiW, Warszawa 1998, 2000.
17. Sójka J.: Komu powinniśmy zaufać? Etyka biznesu na rozdrożu, [w:] Gasparski W., Dietl J. (red.): Etyka biznesu w działaniu. PWN, Warszawa 2001.
18. Tyburski W.: Zasady kształtowania postaw sprzyjających wdrażaniu zrównoważonego rozwoju. UMK, Toruń 2011.
19. Tyburski W.: Dyscypliny humanistyczne a ekologia. UMK, Toruń 2013.
20. Zacher L.W.: Spór o globalizację. Eseje o przyszłości świata. PAN, Warszawa 2003.
21. Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu, s. 21, http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf, 10.04.2017.
22. Odpowiedzialne Podkarpacie, http://www.pakd.itl.pl/op/index.php?option=com_content-&view=category&layout=blog&id=1&Itemid=4, 12.02.2017.